

POSUDEK ŠKOLITELE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Luisa Brábková
Umění a hudba v liturgii dle Josepha Ratzingera
Praha: KTF UK 2012

Paní Luisa Brábková odevzdala k obhajobě bakalářskou práci, jež se snaží objasnit otázku, jak Joseph Ratzinger rozumí vztahu mezi (katolickou) liturgií a uměním, zejména – a vlastně výlučně – hudbou. K volbě tohoto tématu ji přiměl její zájem o liturgickou resp. církevní hudbou i předchozí vzdělání na konzervatoři.

FORMÁLNÍ HLEDISKA

Z hlediska ortografie, gramatiky, stylistiky, grafiky, členění textu ani způsobu citací není třeba formulovat zásadní výhrady. Rozsah textu je postačující.

OBSAHOVÁ HLEDISKA

Autorka rozvrhla spolu se školitelem práci do těchto kroků: Úvod objasňující téma, motivaci a strukturu. První kapitola seznamující s životopisnými údaji o Josephu Ratzingerovi od dětství po zvolení papežem. Druhá kapitola uvádějící do Ratzingerova díla a detekující tu část spisů, s nimiž bude dále pracováno. Třetí kapitola prezentující vztah liturgie a hudby u Ratzingera-teologa. Čtvrtá kapitola rozšiřující pohled k Benediktu XVI. Závěr. Seznam literatury rozdělený na prameny, dílo Josepha Ratzingera – Benedikta XVI., další texty.

První dvě kapitoly vytkly rámeček vlastního pojednání, k němuž autorka přikročila v kapitole třetí. Poté, co byly poskytnuty biografické údaje o Ratzingerovi, vědomě omezené na ty nejnnutnější, je nabídnut vhled do jeho teologického díla. Autorka jej podává prostřednictvím jakési zkratky: opírá se přitom o strukturu, kterou v Ratzingerově díle našli – s jeho zásadním souhlasem – editoři jeho souborného díla (*Gesammelte Schriften*). To jí umožňuje, aby od celistvého přehledu přešla ke svazku *Theologie der Liturgie* a v něm zase k dílu D, *Theologie der Kirchenmusik*. Ten se člení do šesti kapitol, jež reprodukují stejný počet klíčových textů k danému tématu; čtyři z nich jsou přeloženy do českého jazyka.

Tím autorka připravila krok následující, klíčový, k němuž přistoupila v nejdůležitější, třetí kapitole „Vztah liturgie a hudby“. V něm nejprve charakterizovala podobu (*Gestalt*) křesťanské liturgie (3.1), potom souvislost mezi liturgickou hudbou a touto podobou koncentrovanou do obratu *logiké latreia* (3.2) a její souvislost s chválou jakožto projevem radosti v Pánu (3.3). Odtud pak přistoupila k pokoncilní diskusi o konstituci o posvátné hudbě (3.4), nabídla exkurs o gregoriánském chorálu (3.5) a závěrečná slova o umělecké transpozici víry (3.6).

Teologickou povahu mají především kroky 3.1–3.3. Je pochopitelné, že právě zde se dostalo studentce od školitele největší pomoci. Hudba je zasazena do celistvé podoby (*Gestalt*) eucharistické slavnosti:

„Liturgie je vstup do modlitby Ježíše Krista, podíl církve na oběti vtěleného – ukřižovaného a vzkříšeného – Slova, její vstup do Slova Otcova, do sebedělení Logu Otcí, které se v kříži stalo zároveň předáním lidstva Ježíši Kristu. Eucharistie je tak zpřítomněním celého pohybu vtělení, včetně jeho završení na kříži a ve zmrtvýchvstání, jimiž Pán vnáší člověka i celé stvoření do božské věčnosti. «Liturgie odpovídá právě tomuto pohybu a tento směr je tím, ke kterému se vztahuje i veškerá liturgická hudba, z něj musí odvozovat svá vlastní měřítka. Liturgická hudba je důsledkem nároků a dynamiky vtěleného Slova. [...] To, jak se víra stává hudbou, je součástí procesu vtělení Slova.» [...] «To, jak se slovo stává hudbou, je na jedné straně zesmyslováním, vtělením, na sebe poukázáním předracionálních a nadracionálních sil, zjevením skrytého zvuku stvoření, zjevením té písně, která zní v jádru věci. Právě tak je však zároveň toto stávání se hudbou již opačným pohybem: tělo se zduchovňuje, dřevo a plech se stávají tóny, neuvědomělé a neuspořádané se proměňuje ve sladké, urovnané a smysluplné znění. Dochází ke vtělení, které je zároveň zduchovněním, a křesťanské zduchovnění je začlenění do těla Slova, které se stalo člověkem.» Základní zákon křesťanské liturgie i liturgické hudby pak zní: «rozumovost, srozumitelnost a střízlivost». Tím není míněna prvoplánová srozumitelnost textu, nýbrž skutečnost, že «hudba, která slouží k "uctívání v duchu a v pravdě" není a nemůže být rytmickou

extázi, smyslovou sugescí nebo opojením, subjektivním pocitem blaženosti ani povrchní zábavou, nýbrž odpovídá poselství všeobšáhle duchovní a v nejvyšší míře střízlivé výpovědi. Jinak řečeno, je správné, že hudba musí tomuto "slovu" ve svém základě odpovídat, ano, musí mu sloužit». [...] Z toho všeho plyne, že vhodnost a přiměřenost liturgické hudby se poměřuje mírou toho vrcholného lidství, které se nám zjevuje vírou ve vtělení. Taková hudba musí integrovat smysly do ducha. Nesmí však být «pouze čistým zduchovněním, ale takovým spojením smyslů a ducha, kterým se obojí stává osobností. [...] integrací v duchu dostanou smysly novou hloubku a sahají až do duchovního nekonečna. Jen tam mohou samy sebe opravdu nalézt. To však předpokládá, že ani sám duch nezůstane uzavřen sám v sobě. Hudba víry hledá v "sursum corda" integraci člověka, ale nenachází ji sama v sobě, nýbrž až v překročení sebe ke vtělenému Slovu. Posvátná hudba ubírající se tímto směrem se stává očistou člověka a jeho vzestupem. Nezapomeňme však, že tato hudba není pouze dílem přítomnosti, je začleněna do dějin. Není uskutečňována jednotlivcem, ale pouze ve společenství. V ní se vyjadřuje vstup do dějin spásy i do společenství všech údů Kristova těla.» Liturgická hudba je proto současně a podstatně hudba církevní. [...] «Víra pochází z naslouchání slovu Božímu. Tam, kde je převáděno Boží slovo do lidské řeči, nastává přetlak nevysloveného a nevyslovitelného, který nás nutí k mlčení – do mlčení, které vyústí do zpěvu, který pak volá na pomoc i hlasy kosmu, aby bylo možno naslouchat tomu, co je jinak nevyslovitelné. [...] To znamená, že církevní hudba, která vychází ze slova a z jím navozeného mlčení, předpokládá vždy nové naslouchání Logu v jeho plnosti.» Přetlak, o němž zde byla zmínka, není nikterak druhotný. Je v podstatě projevem tohoto naslouchání Logu a radosti, jež se z trojjediného Boha vylévá ve vyvýšeném Ježíši Kristu do světa. Jejím synonymem je radost v Pánu – oslava Boha Stvořitele, odpověď na zjevení Boží velebnosti v Kristu a účast na ní skrze Ducha, který v nás mluví, sténá, děkuje a který dává píseň jako jeden ze svých darů spolu s darem moudrosti, jazyků, prorokování, výkladu (1 Kor 14,26). V Boží chvále totiž člověk vystupuje citem k Bohu, dotýká se toho, který přebývá v andělském zpěvu chvály, je vytrhován z hříchu a přivádí i druhé k tomu, co je podstatné, k chvále Boží. A pak, «radovat se ve společném chválení Boha a uvědomovat si při slavnostním muzicírování, jak je hoden chvály, ospravedlňuje samo sebe beze všech teorií.»“

Domnívám se, že uvedený citát vystihuje to nejzásadnější, co bakalářská práce přináší a o čem jistě bude řeč v průběhu obhajoby. Další průběh práce již zcela zdařilý není. Exkurs o gregoriánském chorálu je poněkud samoúčelný. Čtvrtá kapitola měla být založena na širší heuristice papežových projevů o církevní hudbě: ve své aktuální podobě se mívá s úlohou, již měla v celku pojednání mít – doplnit to, co o hudbě uvedl Ratzinger-teolog, o to, co o ní řekl Ratzinger-Benedikt XVI.

Závěr prodlužuje zásadní vhléd do teologie církevní hudby k praktickým otázkám, jež se odtud otevírají. Je zřejmé, že autorčin zájem o hudební praxi dostal impuls k hledání toho, v čem vlastně konkrétně spočívá spojitost mezi rozumovostí, srozumitelností a střízlivostí s přetlakem plynoucím z radosti v Pánu, tedy ona korespondence mezi hudbou a Logem, o níž se tak působivě vyjádřil Ratzinger.

SOUHRNNÉ HODNOCENÍ

Domnívám se, že bakalářská práce vcelku splnila vytčený cíl a na příslušné úrovni doložila studentčinu schopnost práce s texty resp. myšlenkami studovaného autora. Podávám též svědectví o její vzorné spolupráci se školitelem. Hodnotím proto práci kladně a navrhuji, aby byla – nezmění-li se nic v průběhu obhajoby – klasifikována slovem „prospěla“.